

Fragmentos de Monarquía: La possibilitat d'una història política sense estat

per Carme García Monerris
i Encarna García Monerris

El llibre de Pablo Fernández Albadalejo, obra d'un modernista,¹ resulta extraordinàriament provocador fins i tot per a aquelles qui ens enquadrem, de grat o per força, en l'última casella de l'esquarterat panorama científico-acadèmic de les àrees, és a dir, en la història contemporània. Doblement significatiu i provocador si, com és també el cas, les qui subscriuen aquestes ratlles estan interessades en allò que, ja sense gaires complexos, es qualifica d'història política: amb el benentès que, com que la tradició pesa tant, cal aclarir que ni la vella història política a l'estil positivista ni la nova història política d'encuny antianalista.²

Si es tractés de justificar interessos acadèmics, des d'una àrea o una altra, caldria recordar que la majoria dels «mites» que han articulat allò més sagrat de la historiografia sobre l'edat moderna es van fraguar precisament arran d'esdeveniments i de processos històrics contemporanis. Des d'aquest punt de vista, resulta evident la «responsabilitat» de la contemporaneïtat en el fenomen de consagració d'una història pendent d'allò polític i de l'estat; com també ho és l'important paper que va tenir en aquesta operació la interessada utilització d'aquesta història com a arma ideològica i legitimadora d'una burgesia que, com ens recorda l'autor que comentem, encara que no sempre revolucionària, va ser «gairebé sempre nacionalista» i —afegiríem— estatista.

No fa gaire, Fèlix Gilbert recordava el gran impacte que la revolució francesa i l'era napoleònica van tenir sobre el pensament històric per configurar una disciplina com la història política.³ Si abordem la lectura del llibre de Fernández Albadalejo des d'una perspectiva àmplia —que segurament ell compartiria—, reconeixem que és aquí on es troben moltes de les claus contra les quals *Fragmentos de monarquía* arremet, en uns casos de manera explícita, encara que

1. Pablo FERNÁNDEZ ALBADALEJO, *Fragmentos de monarquía* (Madrid, Alianza Editorial, 1992).

2. Ens referim, lògicament, en el primer cas, a la vella tradició historicista i positivista del segle XIX contra la qual tan cruelment van arremetre els creadors d'*Annales* i, en el segon, a la inefable «operació» francesa capitanejada per René Rémond. Vid. René RÉMOND (dir.), *Pour une histoire politique* (Paris, Seuil, 1988). Una encertada crítica a aquesta escola en Ma. Cruz MINA, *En torno a la nueva historia política francesa*, «Historia Contemporánea», núm. 9 (Bilbao 1993), ps. 59-91.

3. Fèlix GILBERT, *Storia: politica o cultura? Riflessioni su Ranke e Burckhardt* (Bolonya, Il Mulino, 1993), especialment ps. 9-14.

sempre implícitament.

A força de provocar, es podria afirmar que *la política* és un fet contemporani que té una de les seues arrels indelebles en la revolució francesa i els efectes induïts que va produir en uns altres països.⁴ El fenomen de la «vella política» dels absolutismes continentals es veuria suplantat —en alguns casos d'una manera realment brusca i explosiva— per una realitat distinta que, no obstant això, aquests mateixos absolutismes havien contribuït a engendrar. Desenvolupada primer en una escenari *ocult*⁵ i després *public*, la «nova política» es presenta, en realitat, com l'exercici actiu d'una sobirania reassumida per un subjecte que, per aquest acte mateix, esdevé ciutadà des de la seua condició de súbdit. Aquest exercici d'allò polític, crítica i assetjament també als ordenaments institucionals i constitucionals vigents, comporta, de fet, un procés de constitució de la societat civil. És en l'acte mateix de proclamació d'allò polític que s'evidenciarà *la naturalesa constituïda* de la societat i de l'estat que acabarà representant-la. De fet, l'acte polític permet el pas «de la naturalesa a la societat», i, en conseqüència, esdevé l'acte constitutiu per antonomàsia; per antonomàsia, però no exempt d'ambigüitats.

Perquè, efectivament, si bé en un moment la política va poder actuar de «comare» de la societat civil, condició de la seua pròpia existència va ser que allò polític no s'hi ingerís. Les seues normes de funcionament, tant a nivell econòmic com estrictament social, se suposaven tan naturals i mecàniques com les que regien l'ordre i el desplaçament dels planetes a l'univers. Era el moment, per tant, de la neta separació dels dos mons: societat/estat, privat/públic.

La separació, per la seva banda, va comportar de manera inevitable la delegació de l'exercici d'aquesta sobirania en un únic centre, representació i superació alhora dels múltiples i diversos interessos individuals: l'estat. De fet, per primera vegada en la història, començava a haver-hi *un autèntic centre* i, en conseqüència, *moltes perifèries*.⁶ L'individu i subjecte de la nova política, deslligat de referents territorials, econòmics, estamentals o corporatius, iniciava un recorre-

4. No anem gaire lluny amb aquesta provocació de la suggerida per l'esplèndid llibre de Rüdiger SAFRANSKI, *Shopenhauer y los años salvajes de la filosofía* (Madrid, Alianza Editorial, 1991): «*Lo político se ha vuelto expansivo. Inflama pasiones, ánimos, esperanzas y deseos que antes no tenían lugar alguno en la vida pública política. Con el absolutismo, la política era monopolio del estado monárquico [...] Pero la sociedad estaba libre de la política en dos sentidos: ni buscaba, por regla general, formas de expresión política, ni era objeto de politización desde fuera, por parte del Estado.*»

»*La Revolución Francesa significó la crisis de la política 'antigua': la sociedad había roto el monopolio absolutista y habría recobrado la política. Con ello se transformó el ámbito de lo político: la política se convierte ahora en asunto del hombre total y de las masas [...] La política permite construir la vida y se convierte en una empresa en la que cabe invertir todo lo que uno guarda en el corazón.*» (ps. 205-206).

Cf., igualment, els diversos treballs continguts en SCHIERA, BIRAL, PACCHIANI, GASPARINI, GIUBILATO i DUSO, *Il concetto di rivoluzione nel pensiero politico moderno: dalla sovranità del monarca allo Stato sovrano* (Bari, De Donato, 1979).

5. Cf. Reinhart KOSELLECK, *Crítica y crisis del mundo burgués* (Madrid, Rialp, 1965).

6. La pugna entre tots dos àmbits remet necessàriament al problema que historiogràficament es planteja en termes de centralització-descentralització, si bé considerat no solament en termes administratius, sinó també, i sobretot, en termes de poder polític i social. Els treballs del professor Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución francesa y administración contemporánea* (Madrid, Taurus, 1981) són en aquest punt d'inexcusable consulta. Cf. també Sidney TORROW, *Tra centro e periferia. Il ruolo degli amministratori locali in Italia e in Francia* (Bologna, Il Mulino, 1979).

gut que l'abocava a la negació per antonomàsia d'aquest individu, l'estat, a través d'una suma d'aquests o societat. Mai com a la darrereria del segle XVIII i les primeres dècades del XIX no va resultar tan evident l'eclosió d'allò privat a través d'allò públic i, en conseqüència, mai allò polític i allò públic no van adquirir uns caràcters tan totalitaris.

El problema —si és que en realitat hem de plantejar l'assumpte en aquests termes— és que aquest totalitarisme i omnipresentisme d'allò polític, que començava a institucionalitzar-se i a concretar-se en l'estat,⁷ els contemporanis i els faedors de la disciplina històrica el van projectar cap endarrere. Davant el vertigen dels esdeveniments revolucionaris i la sensació de trencament, *es van fer visibles segles d'història* i començà a ser una exigència intel·lectual, alhora que una necessitat legitimadora, trobar les arrels i els orígens d'aquest novedós ens que era l'estat. En unes altres paraules, l'edat moderna es va començar a «construir» des de la perspectiva de dissenyar-ne el bressol, d'assistir-ne al naixement i de seguir el desenvolupament d'aquests nous subjectes actuant que començaven a ser la nació i l'estat. Construcció jurídica, sobretot la primera; una mica més físic i, per tant, menys espiritual, el segon. El cas és que tots dos eren la coartada perfecta, subjectes i objectes alhora, d'un nou saber que sorgia amb pretensions de supplantar la filosofia política, la història.

L'economia política i la filosofia política, efectivament, havien contribuït com cap altra branca del saber humà a la delimitació, l'explicació i la justificació de la nova realitat *capitalista i estatal*. La primera estava destinada, a més, a acomplir un paper normatiu de primer ordre en l'àmbit d'allò privat. Les seues crítiques a la «improductivitat» col·locaven en el punt de mira tota la faramalla dels vells i inoperants aparells de la monarquia. I els seus criteris d'ordenació sociològica en funció de paràmetres estrictament econòmics santificaven i legitimaven, d'alguna manera, la nova realitat que sorgia per oposició al privilegi i a l'estamentalisme.

La filosofia política, tanmateix, responsable com cap altra d'una reflexió generalitzada sobre la modernitat, la història i el seu sentit, al tombant dels segles XVIII-XIX, i teoritzadora particular del fenomen de l'estat i de la societat civil, va acabar trobant una opositora més pragmàtica que ella mateixa en la història.⁸ Aquesta nova disciplina, de fet, va iniciar la seua brillant singladura dinovena amb la creació i la configuració de l'estat i de la nació com a objectes

7. En realitat, el procés d'institucionalització i, en conseqüència, el de delegació efectiva d'allò polític en aquestes mateixes institucions i en l'estat, és un procés lent que, en molts casos, no conclourà fins a la dècada dels setanta anys del segle XIX. Moltes vegades els historiadors contemporanis, habituats a l'obvietat de l'estat i d'un determinat entrellat institucional, oblidem que som davant de qualsevol cosa excepte d'una obvietat, la construcció de la qual es perllongà al llarg del temps i va comportar, en molts casos, una autèntica violentació i readaptació d'un determinat sentit i exercici d'una política desbordant i exuberant, com es va manifestar de manera palpable en determinades conjuntures revolucionàries de principis del segle XIX. En aquest sentit, el replantejament de la suposada estatalitat de l'edat moderna inevitablement haurà de comportar una nova mirada sobre l'estatalitat del XIX i sobre el seu procés real i concret de construcció.

8. No oblidem, en aquest sentit, que von Ranke va construir la seua proposta de la nova disciplina històrica precisament per oposició a la filosofia de pretensions generalitzadores i de metodologia abstracta. Enfront d'ella s'havia d'erigir «el camí» de la història que, a través d'allò concret, arribava fins a «una concepció general del que s'havia esdevingut». Cf. el seu petit opuscle dels anys trenta titulat *Historia y filosofía*, recollit en Leopoldo von RANKE, *Pueblos y estados en la historia moderna* (Mèxic, FCE, 1979), ps. 518-520.

unívocs d'investigació i subjectes indiscutibles del seu discurs. Les arrels de totes dues es van trobar —s'intentarien trobar— en uns segles precedents als quals, a tot estirar, encara que no sempre, se'ls retrauria la «degeneració» progressiva de determinades formes per obra i gràcia d'un ordre normal embrutit per l'acció sense límits d'unes monarquies a les quals aquesta revolució havia eliminat o mirava de fer-ho.

La història moderna no solament es desvetllava per als contemporanis, sinó que era rescrita en clau presentista, estatista i nacionalista. I, per a aquesta tasca impagable, igual es podia acudir a un Leopold von Ranke que a un François Michelet, malgrat les seues netes divergències ideològiques i la seua diversa significació en el panorama historiogràfic. El segle XIX va anar ordint tot l'arsenal de mites, temes i directrius pels quals s'adreçarà la nova disciplina a la recerca, en uns casos, de continuïtats, en altres, de trencaments i, gairebé sempre, per fi, de legitimacions *a posteriori*. Els historiadors contemporaneistes hauríem d'estar, des d'aquesta perspectiva, bastant més implicats que no ho estem en una renovació de la història política que, com en l'obra que ací ressenyem, parteix precisament d'una assumpció crítica de tota una faramalla estatalista projectada per a la comprensió d'una realitat pre-estatal i que, tanmateix, es resisteix a desaparèixer.

Algunes de les coordenades teòrico-metodològiques de què parteix són exposades per l'autor de *Fragmentos de monarquía* ja en el pròleg del llibre. Serà, però, després de la lectura dels diversos treballs que el componen que en podrem tenir una visió acabada, gràcies a una conjugació intel·ligent i intel·ligible d'investigació empírica, revisió historiogràfica i propostes teòriques. La necessitat d'un replantejament general de la «història política», «l'ordenament polític-europeu de l'antic règim», el denominat «estat modern», els canvis introduïts per la monarquia borbònica a Espanya, les «Corts castellanès»... constitueixen, si n'haguéssim de fer una catalogació temàtica, alguns dels temes que es proposen en aquest llibre i que, sobretot, *se sotmeten a revisió*.

Es tracta, fet i fet, d'un gran esforç (i finalment assoliment) per resituar i retornar a la història política, en general, i a la de l'edat moderna, en especial, el lloc que durant tant de temps se li ha negat en el panorama historiogràfic contemporani, tan encaparrat, però, en la revisió radical fins a l'excés d'altres «paradigmes». Des d'aquest afany, Fernández Albadalejo no ha estat sol: uns altres abans que ell, o al mateix temps, hi han mostrat una voluntat idèntica o semblant. Es tracta, com l'autor reconeix, d'un sector minoritari procedent de la història del dret, amb els quals arriba a coincidir: «*aunque marchando por caminos diferentes, me pareció advertir que andábamos tras la misma cosa: una revisión de la interpretación con la que se venía rindiendo cuenta del orden político europeo del antiguo régimen.*»

Historiadors espanyols del dret com Bartolomé Clavero i Jesús Lalinde, o portuguesos com A.M. Hespanha, entre altres, ens han proporcionat investigacions en què s'acosten de manera diferent a l'objecte de coneixement que constitueix la realitat política europea anterior a la convulsió revolucionària. Una part de la historiografia alemanya i, en especial, Otto Hintze, es recupera en aquesta línia de treball.⁹

9. La significació especialíssima d'aquest autor en el convulsiu panorama historiogràfic alemany de la darrereria del XIX i les primeres dècades del XX i, sobretot, la seua aportació a una «histò-

Convé insistir en el fet que la major i més important novetat la constitueix el reptre i la «necessitat» d'interpretar aquesta realitat política i la seua evolució no des de la lògica i les categories que li són alienes i que resulten del nou ordre polític que inauguren les revolucions liberals, sinó des de la seua pròpia lògica, des de la seua raó de ser i des del seu particular llenguatge. Estem, doncs, en presència d'un historiador que rebutja una lectura presentista i en termes obligadament «estatalistes» de la dinàmica política de l'edat moderna. La visió teleològica, unidireccional i continuista deixa pas a una altra de més complexa i plena de matisos, caracteritzada, entre altres coses, per l'«esforç conceptualitzador», com ens ho recorda Fernández Albadalejo, i pel principi de discontinuïtat històrica. La seua és una proposta que, com ja hem apuntat, no deixa de tenir serioses conseqüències per al discurs mateix dels contemporanistes a l'hora d'analitzar el fenomen de l'estatalitat postrevolucionària i el seu desenvolupament al llarg del segle XIX.

Fa alguns anys, l'historiador C. Mozzarelli, en un repàs a l'evolució experimentada per la historiografia italiana des dels anys seixanta al voltant del tema de l'«estat modern» i la seua estructura administrativa, cridava l'atenció sobre com les diverses aportacions dels anys setanta i els seus resultats estaven fent cada vegada més problemàtic «*leggere la realtà istituzionale italiana (o non) d'antico regime in termini di Stato moderno*».¹⁰ No en va, una dècada després, aquesta lectura de la història europea en termes d'«història del desenvolupament de l'estat modern» va entrar en crisi i amb ella la interpretació continuista. És a dir, aquella segons la qual, i en relació amb la contemporaneïtat, l'antic règim constituïria un símbol anticipat del que després havia de venir: l'estat del XIX.

Els riscos hi són evidents i no consisteixen únicament que es pugui arribar a negar a la categoria d'«estat modern» qualsevol especificitat, sinó també que els contemporaneïstes revestim el nostre objecte d'estudi amb les robes que durant un temps van correspondre a un altre i el privem així, igualment, de la seua personalitat. Amb la revolució, i després d'ella, la construcció de l'estat no va estar exempta de problemes, els quals s'han de desvelar. No som davant un ordenament polític que assoleisca la maduresa en pocs anys de la mà del liberalisme, sinó davant quelcom que comença a configurar-se llavors, els perfils més nets del qual —i, sobretot, els seus contorns definitius— trigaran a fer-se visibles.

És tractaria, seguint Mozzarelli, de reconèixer que els distints «estats moderns» (i aquest és un plural de què no sempre ens adonem) constitueixen les premisses tautològiques de l'estat contemporani, en la mesura que l'antecedeixen; però se'ns mostren com a «formes de representar i ordenar la realitat distintes d'aquell»; formes en què la lògica del poder que és present en l'àmbit de l'administració és tota una altra, «aristocràtica, de cort, de grup», i no precisament centralitzadora i «conseqüentment burocràtico-administrativa».

ria constitucional» substantiva i material, aplicada als segles de l'edat moderna, en l'esplèndid estudi de Pierangelo SCHIERA, *Otto Hintze* (Nàpols, Guida Editori, 1974).

10. *Vid.* la seua introducció al vol. I de l'obra col·lectiva *L'Amministrazione nella storia moderna* (Milà 1985).

Aquesta mena de qüestions que, el 1985, la historiografia italiana recordava, eren també tractades en l'àmbit espanyol, sobretot per part d'alguns historiadors del dret. Sense oblidar les aportacions de J. Lalinde, van ser els treballs de B. Clavero, especialment el seu article *Institución política y derecho: acerca del concepto historiográfico de estado moderno*, que constituïran un lloc de referència obligat en aquest tipus d'interpretació. Fernández Albadalejo ens ofería en el número 30 de la revista «Zona Abierta» un breu, però suggerent, treball en què reflexionava sobre les conseqüències del que han estat, des de Marx i Engels, algunes de les aportacions del marxisme en relació amb l'«estat absolut». Lluny de plantejaments reduccionistes de qualsevol mena, ens recorda la necessitat de treballar des del reconeixement de l'especificitat pròpia de cada un dels ordenaments polítics «pre» i «postestats».¹¹

Els diversos treballs recollits en *Fragmentos de monarquía* s'inscriuen en un marc cronològic precís que abasta des del segle XVI fins al XVIII, i en una etapa igualment precisa encara que no sempre clara des del punt de vista del seu desenvolupament polític i institucional, ço és, l'edat moderna. Castella, primer, i més tard, després dels decrets de Nova Planta i el canvi dinàstic, el conjunt dels territoris que formen la monarquia constitueixen els llocs en què té lloc l'acció de les distintes instàncies de poder sobre les quals Pablo Fernández Albadalejo centra la seua atenció i interès. Concretament, la *monarquía*, les *Corts castellanés* o *parlaments* i les *ciutats*. Totes aquestes instàncies se'ns mostren com a subjectes polítics plens d'activitat i de protagonisme i, en absolut, condemnats irremissiblement a semblar víctimes de l'acció fagocitant de l'anomenat «estat modern».

La crítica i els peròs que ofereix l'autor a una lectura i interpretació de la història política europea moderna en termes d'«història del desenvolupament de l'estat modern» no és l'única cosa important que hem de ressaltar. En són moltes, per contra, les qüestions i els «paradigmes» en relació amb aquesta mateixa història que se sotmet a revisió. Així, per exemple, pel que fa al paper dels parlaments, Pablo Fernández Albadalejo critica igualment la tesi segons la qual aquestes institucions van ser focus de «resistència» i d'oposició, sense més, a la política de desconstitucionalització i absolutització de la monarquia.

Les experiències anglesa, francesa i castellana serveixen al lector per, a més d'establir les oportunes comparacions quant al desenvolupament d'un absolutisme continental, no tan fort i sòlid com es pensava, posar en relleu també que la «resistència» dels parlaments no sempre va ser tal. Fent-se ressò d'allò que considera la historiografia «més solvent» i «autoritzada» i aplicant-la a l'anàlisi de les Corts castellanés dels segles XVI i XVII, ens diu que aquella «*fue más una forma de negociar y de conseguir contrapartidas que el comienzo de un ineluctible proceso de numantización*» (p. 326). Els treballs intitulats *La resistencia en las Cortes* i *Cortes y poder real: una perspectiva comparada* en són una bona mostra.

Els capítols 1 i 2 de la II part, titulada *Monarquía y Cortes*, tampoc no són menys significatius del que hem indicat. En el trànsit de la crisi de la baixa edat

11. Bartolomé CLAVERO, *Institución política y derecho: acerca del concepto historiográfico de estado moderno*, «Revista de Estudios Políticos», núm. 19 (1981), ps. 43-57. Pablo FERNÁNDEZ ALBADALEJO, *La transición política y la instauración del absolutismo*, «Zona Abierta», núm. 30 (1984), ps. 63-75.

mitjana a l'edat moderna, les ciutats castellanques no van perir, no van ser víctimes de la reacció nobiliària esdevinguda entre el 1370 i el 1480. Ans al contrari, es va assistir a un procés d'*empatriciamiento*, com ho defineix l'autor, tot entenent per tal «no sólo una obvia apropiación, concentración y transmisión del poder urbano en manos de un reducido número de familias políticas, sino el hecho —más trascendente— de que estas familias llegaron a disponer de los principales resortes de ese poder, como algo propio y en su propio beneficio utilizado» (p. 248). La privatització i patrimonialització dels oficis municipals, primer, i la creació, després, d'unes ordenances municipals fetes a la mida dels seus interessos van ser les vies principals que va utilitzar aquest patriciat per fer-se fort davant el poder monàrquic. Des del punt de vista militar i financer, aquest últim necessita el seu suport i això va ser aprofitat, precisament, per les ciutats per preservar els seus privilegis i obtenir-ne importants contrapartides, no solament en l'àmbit polític, sinó també en el dels seus interessos econòmics. No en va, des del 1495, el patriciat urbà va gestionar directament l'important tribut de les alcabales. D'igual manera, l'anomenat *servicio de millones* va permetre les ciutats d'imposar regles: a més d'eixir al pas de les necessitats de la hisenda de la monarquia, aconseguien que en un termini no gaire llarg triomfessin els interessos comercials de les ciutats enfront de l'*asentismo genovés*. Això va ser així fins al punt de poder arribar a afirmar, com ho fa l'autor, que durant el segle XVII el punt d'intersecció de les relacions entre monarquia i ciutats no van ser precisament les Corts, sinó la *Comisión de Millones*.

La relativa força i l'empatriciamiento de les ciutats no comporta el manteniment d'una força pretesament «revolucionària» al si del Regne. El seu «projecte polític», per contra, respecta els límits de la constitució estamental. La seua major o menor força i, en definitiva, la dependència de la monarquia respecte a aquest conglomerat regnícola introduiran, de fet, un factor de «feblesa» o de «relaxament» en els esquemes interpretatius d'absolutització i centralització del poder. En realitat, ens diu Fernández Albadalejo, allò que ens mostra el segle XVII hispà «no era tanto una pugna centralismo versus descentralización, cuanto autoritarismo monárquico versus poderes del reino» (p. 283). La història castellana sembla reinterpretar-se en uns termes ben distints als dels gastats i recalçitrants tòpics...

Si retrocedim en el temps històric i reparem en el que constitueix la primera part d'aquest volum, intítulat *Imperio i monarquía*, trobem interpretacions molt suggerents respecte de la «monarquia catòlica» d'un Carles V o d'un Felip II; aquesta «monarquia catòlica» que la historiografia liberal va voler veure «com una organització centralista», com l'artífex d'un primigeni absolutisme sobre el qual requeia, en uns casos, la responsabilitat d'una suposada «unitat» racionalitzadora, i, en altres, la culpa d'una praxi política arbitrària i degeneradora. Doncs bé, la documentació d'arxiu, una àmplia bibliografia i un gran coneixement de la publicística permeten a Pablo Fernández Albadalejo de transmetre'ns-en una imatge bastant diferent.

El manteniment d'un sentit «universalista» en la monarquia hispànica dels Reis Catòlics, no contraposat a la idea d'un «imperi particular»; la instauració, el funcionament i el sentit del règim polisindial instaurat per Carles V; el major protagonisme exercit pels secretaris de despatx a partir d'un determinat

moment; o la irrupció en l'escena política dels *validos*, són tot parts d'alguna cosa més que una descripció de l'aparell de poder de la monarquia. Es tracta, en efecte, pel que fa al règim de consells, d'adequar els òrgans de govern a les noves exigències derivades de l'«imperi», que passaven per l'«obligació expressa» de «respectar els ordenaments polítics de cada una de les parts» que el constituïen. Cal afegir-hi, encara, la qüestió no gens trivial que en la monarquia hispànica l'enfortiment de l'executiu no va estar acompanyat d'una major centralització en l'àmbit administratiu. Segons paraules de Cos-Gayón, reproduïdes per l'autor, «*todo conservaba sus centros espaciales que el poder respetaba, contentándose con ser el jefe de cada uno en particular, sin tratar de amoldarlos a una forma común*» (p. 98). La capacitat de maniobra dels lletrats al si dels organismes de la monarquia, el grau de submissió d'aquesta a la llei i al dret i les distintes concepcions ofertes pels tractadistes al respecte se'ns exposen amb el mateix detall i claredat que caracteritza la resta de treballs continguts en aquesta edició. Tot i que lluny, cronològicament i temàticament, del que més pot interessar a qui subscriuen aquestes línies, la seua lectura resulta igualment ineludible per novedosa i desmitificadora.

Si això és així per als segles XVI i XVII, no podia ser altrament per a aquella centúria que, inaugurada amb una guerra i un canvi dinàstic, ha rebut i mereix l'atenció particular també de contemporaneistes. Ens referim, lògicament, al segle XVIII, el dels Borbons, el de les reformes il·lustrades, el de la centralització, el de la uniformització legislativa, el del triomf, en fi, de l'absolutisme hispànic. Quina altra lectura podria fer-se després de l'abolició dels furs dels regnes de l'antiga Corona d'Aragó, o de la introducció en ells de la Nova Planta municipal, o de la militarització del seu govern i de l'enviament a les noves províncies d'uns delegats reials que convertien en inevitable la pèrdua de qualsevol capacitat d'autogovern?

Les respostes que, d'una manera o una altra, s'han donat a aquests o semblants interrogants han estat condicionades, ho vulguem o no, per aquesta lectura estatalista general amb què sempre s'ha interpretat tot l'ordenament polític modern i la seua evolució. Les característiques, els guanys i les deficiències del que s'ha anomenat absolutisme il·lustrat serien una confirmació *a posteriori* de la ineluctable lògica de concentració que, en sentit creixent, ha anat informant tot l'ordenament polític modern. Amb el monarca absolut i il·lustrat, la centralització política, de la hisenda i administrativa se'ns mostra ja amb uns perfils tan nítids que resulta difícil d'interpretar-la fora del que puga suposar una lògica plenament estatal. I, tanmateix, la lectura i la interpretació alternatives són possibles, encara que només siga des de la perspectiva de com aquest biaix estatalista margina o ignora tantes coses.

Com s'encarrega de recordar-nos Fernández Albadalejo, convindria resituar en un altre pla aspectes com ara el component dinàstico-patrimonial de la política desplegada per Felip V (un cosa, a més, que caracteritza l'actuació de les monarquies europees als inicis del Set-cents); o les resistències que es van oposar a aquesta política des de la perspectiva de la «constitució tradicional» (sempre que ens deslliurem de la cançó del «residu» amb què sovint qualifiquem tot allò que fa nosa en el camí de l'«estatalitat»); o les dificultats reals i no metafòriques en el desplegament d'aquesta política de «centralització» política i administrati-

va l'efectivitat de la qual caldrà mesurar no solament des del «centre» sinó des dels interessos de la «perifèria». És així com es poden arribar a valorar la capacitat i la incapacitat de mediació entre ambdós àmbits d'institucions claus com és ara la Intendència. Es poden, igualment, ponderar les imperfeccions, els avanços i els retrocessos d'una racionalització administrativa que, a més d'incompleta, va ser sempre, i sobretot, una tendència. Podríem, també, mirar amb uns altres ulls suposats tan aparentment contradictoris com el reforçament, des de la segona meitat del segle XVIII, d'un *patrimonialisme* soscavador d'interessos «particulars» i «estamentalistes» a costa d'una monarquia que clarament identifica ja «bé comú» amb «Corona» en una mixtificació que, sota supòsits radicalment diferents, intentarà determinar corrent del liberalisme radical del segle XIX. O estaríem, en fi, en disposició de llegir en clau no anecdòtica ni formalista les pugnes entre l'anomenda «via contenciosa» i la «via governativa» al si dels aparells i les institucions de la monarquia. Si els historiadors continuem menystenint aquests o semblants aspectes, no solament obviem «espais» privilegiats on es dirimeixen els conflictes de poder i les lògiques de determinats projectes polítics, sinó que continuarem consentint que els historiadors del dret monopolitzin aspectes i temes que, al cap i a la fi, han de ser objecte d'una clara transdisciplinarietat.

Els treballs de Fernández Albadalejo constitueixen, ara per ara, un dels exponents més dignes de l'autèntica renovació de la història política en el nostre àmbit historiogràfic i acadèmic. Es pot entendre perfectament que la tradició que pesa sobre el nostre «gremi» i els orígens mateixos de la disciplina contribueixen a mantenir les reticències envers el nom mateix d'història política. Però ja no resulta tan comprensible que molts continuïn pensant que l'alternativa a *Annales* o a excessius paradigmes sociològitzants o economicistes impliqui necessàriament la resurrecció del vell discurs conservador del positivisme del segle XIX adornat, així sí, amb una àmplia faramalla de mitjans i de tècniques. Segurament la solució tampoc no rau en un plantejament massa unilateral i esbiaixat de la tan esbombada autonomia d'«allò polític» o de l'«estat» segons que es desprèn de la música de determinat discurs de la sociologia històrica. Són uns altres els repassos historiogràfics que s'han de fer, són uns altres les lectures que cal realitzar i, sobretot, són uns altres els objectes d'estudi que s'han de plantejar i de descobrir dins una operació apassionant però gens simple ni lineal.

Fragments de monarquia està en aquesta línia de complexitat, de recuperació des del discurs i la metodologia estrictament històrica de problemes, processos, situacions, parcel·les d'estudi, en fi, massa temps absents de les nostres preocupacions o deixades a mercè d'altres disciplines amb menor capacitat de contextualització que la nostra. Bé siga com una forma de remarcar una lògica de poder només comprensible des de la diversitat; bé siga com a al·lusió a l'antologia de treballs de què es compon aquesta edició, o bé com a paràfrasi a aquella obra de Jellinek intitulada *Fragments de estado*, el cas és que ens trobem en presència, curiosament, d'una de les visions més coherents i més globals que s'han fet del fenomen del poder polític a l'edat moderna. O, si més no, estem en el bon camí per aconseguir aquesta «unicitat» des d'altres centres i des d'altres lògiques que no siguin les estatals.